



ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥



ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀਰੀਜ਼ 356

ਗੁਰਮੁਖ ਪੈਰ ਸਕਾਰਥੇ, ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਰਗ ਚਾਲ ਚਲੰਦੇ
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਨ ਚਲ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਲ ਜਾਇ ਬਹੰਦੇ

ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ

ਤਾਂਘ ਤੇ ਪਰਯਤਨ

ਇਹ ਲੇਖ ਸਮਰਪਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 20 ਫਰਵਰੀ 1921 ਨੂੰ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਮਰਯਾਦਾ
ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਉਪਰੋਂ
ਨਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿਤਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲਾ

ਡਾਕ ਘਰ ਸਨੌਰ ਪਟਿਆਲਾ ।

ਪੰਜਾਬ ਇੰਡੀਆ

ਮੁੱਲ 80 ਪੈਸੇ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ
ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਖਤ
ਸਹਿਬਾਨ ਸਿਖੀ ਮਹਿਲ ਦੇ ਸਤੂਨ-ਬੰਮ (pillars) ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ
ਇਹ ਮਹਿਲ ਖੜਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੋਹ ਨਾਲ ਤਕੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਉਂ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ :

‘ਤੂ ਪੇਡੁ ਸਾਖ ਤੇਰੀ ਫੂਲੀ — ਤੂ ਸੂਖਮ ਹੋਆ ਅਸਥੂਲੀ’ (ਮਾਝ ਮ: 5)

ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਓਵੇਂ ਹੀ ਠੀਕ ਢੁਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਹੜ ਦਾ ਇਕ
ਨਨ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਬੀਜ ਕਿਸੇ ਭਾਗਭਰੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਉਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ
ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਤੇ ਹਰਾ ਭਰਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਅਗੇ
ਤੋਂ ਅਗੇ ਲਾਉਂਦਾ ਫੈਲਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਰ
ਦਾੜ੍ਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵਡੇ ਰੁਖ ਦਾ ਥਾਉਂ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ।
ਪਰ ਏਨਾ ਵਡ ਪਰਵਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਓਹ ਬੋਹੜ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ
ਨਨ੍ਹੇ ਜੇਹੇ ਬੀਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ
ਹਰ ਟਾਹਣੀ ਤੇ ਉਸ ਬੀਜ ਭਰੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਗੋਹਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ
ਨੂੰ ਦਸੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਏਨੇ ਵਡੇ ਆਕਾਰ-ਪੇਡ ਸਾਖਾਂ ਪਤਿਆਂ-ਦੀ
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਉਸ ਛੋਟੇ ਜੇਹੇ ਬੀਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਸੇ
ਕਾਲ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਵਡ ਆਕਾਰੀ ਬੋਹੜ ਵਾਂਗ ਸਰਬ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਜਮਾ ਰਹੀ
ਸਿਖੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਉਸ ਸੁਲੱਖਣੀ ਰਾਇ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ
ਨੂੰ ਅਜ ਅਸੀਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ
ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਵਨਾ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਪਾਵਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਹ

ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਰਹ ਜ਼ਰਹ ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੋਤਿ-ਨੂਰੀ ਨਾਨਕ ਦੀ ਯਾਦ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਲੇ ਹੋਏ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਿਸ਼ਮ ਸੰਨ 1469 ਵਿਚ ਪੂਜਯ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਅਤੇ ਦਾਈ ਦੌਲਤਾ ਉਪਰ ਪਈ। ਉਹ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਜਿਸ ਦੀ ਰੱਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਵਾਹਦਾਨੀਅਤ - 'ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ, ਏਕੋ ਹੈ, ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ' ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਣਾ ਸੀ ਏਥੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸੰਪੂ ਜਟ ਬਾਲਾ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਿਰਾਸੀ ਮਰਦਾਨਾ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਨਸਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਦੇ ਭਰਾ - 'ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਤੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ' ਜਾਣ ਕੇ ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬਣਾਇਆ। ਕਿਤਨੀ ਭਾਗ ਭਰੀ ਧਰਤੀ ਸੀ ਉਹ ਜਿਥੋਂ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 'ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ' ਦੀ ਅਜ਼ਾ (ਬਾਂਗ) ਉਠੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਹਿਦੂਦ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਅੰਦਰ ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਸ ਕੁਮਾਰੀ ਤਕ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਤਿਬਤ, ਚੀਨ, ਬਰਮਾ, ਸ਼ਿਆਮ, ਲੰਕਾ, ਅਰਬ, ਇਰਾਕ, (ਬਗਦਦ, ਮੱਕਾ, ਮਦੀਨਾ) ਈਰਾਨ, ਤਾਤਾਰ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਅਜ਼ਾ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਬਾਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਇਉਂ ਕੀਤੀ।

‘ਸਭੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨਿ ਤੂ ਕਿਸੇ ਨ ਦਿਸੈ ਬਾਹਰਾ ਜੀਓ ॥’ (ਮਾਝ)

ਤਲਵੰਡੀ ਦੀ ਇਸੇ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹਮਜ਼ਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬਾਲ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦਾ, ਪਹਿਲੀ ਪਟੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ, ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਗਾਉਣ ਅਤੇ ਉਜੜੇ ਖੇਤ ਹਰੇ ਭਰੇ ਕਰਨ ਦਾ, ਫਨੀਅਫ ਨਾਗ ਦੀ ਫਨ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਗੂੜੀ ਨੀਂਦ ਮਾਨਣ ਦਾ ਅਤੇ ਤੰਬੂ ਸਮਾਨ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਛੇ ਵਣ ਦੇ ਰੁਖ ਹੇਠ ਛੁਪ ਬੈਠਣ ਦਾ। ਇਸ ਬਾਉਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਲ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੱਥੇ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਸੰਨ 1818-19 ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਫਤਹਿ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਏਥੇ ਆਏ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾਂ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਗਾ ਦਿਤੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਅੰਦਰ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਸਿੰਜਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਣ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਆਮਦਨਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਦਿਤੀਆਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਯਾਸ਼ੀ ਤੇ ਆਚਰਨ ਹੀਨਤਾ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਮੰਜ਼ ਮੇਲੇ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਬਣ ਗਏ, ਬਲਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵੇਚ ਵਟ ਖਾਣ ਤੋਂ ਭੀ ਸੰਕੋਚ ਨ ਰਿਹਾ ਵੇਖੋ ਵੇਖੀ ਹਰ ਥਾਂ ਹੀ ਐਸਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਅੰਨ੍ਹੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਉਦਾਸੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦਾ ਸਾਧੂ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਨੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਮਿਰਾਸਨ ਘਰ ਪਾ ਲਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚੇ ਭੀ ਹੋ ਗਏ। 'ਯਥਾ ਤਥਾ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ' ਦੇ ਅਖਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਭਾਈਬੰਦ ਤੇ ਚੇਲੇ ਚਾਟੜੇ ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਚਾਰ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ, ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨ ਰਹੀ। ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਚਲ ਪੈਣੀ ਕਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ ਅਤੇ ਚੂੰਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਾਜ਼ੇਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਜਰਬੇ ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਰੋ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਦੇਣ

ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਿਖੀ ਦਰਦ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸੂਝਵਾਨ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਠਾਣੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਚੋਕੰਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਕੁਝ ਪਠਾਨ ਅਤੇ ਕਈ ਭਗੋੜੇ ਕਾਤਲ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੈ ਲਏ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਆਦਿ ਸਸਤਰ ਤੇ ਦਾਰੂ ਸਿੱਕਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਮਹੰਤ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਤਿਆਰੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਗੁੱਝੀ ਛਿਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਖ ਭੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਸਤਰਾਂ ਅਸਤਰਾਂ ਸਹਿਤ ਬੰਹੁਤੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਆਖਰ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਕ ਮਹੰਤ ਕੀ ਨੈਸੀਅਤ ਰਖਦਾ ਸੀ? ਪਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਜਹੇ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਉਂ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਹੋਵੇ, ਸਿਖ ਕਿਵੇਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ ਸਨ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਹੰਤ ਦੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਲਗ ਚੁੱਕੀ ਮੈਲ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਧੋਤੀ ਜਾਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਹੁਕਮ।

‘ਇਤ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰ ਧਰੀਜੈ—ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣ ਨ ਕੀਜੈ’

ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਉਕਰਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਧਾਰੇਵਾਲ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ (ਜੋ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੀ) 19 ਫਰਵਰੀ 1921 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਤ ਵਜੇ ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦਰਦ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, ‘ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇਰੇ ਪਾਵਨ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕਦੇ ਤੱਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਤੇਰੇ ਇਹ ਸੇਵਕ ਤੈਥੋਂ ਅਗਿਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਕੁਕਰਮੀ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ‘ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਚਕਰ’ ਜੋ ਇਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਫਿਰਾਇ ਜਾਵੇ, ਦੀ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਦ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਉਠਦੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦੀ

ਰਹੇ ।

ਤੇਰੇ ਇਹ ਨਿਮਾਣੇ ਸੇਵਕ ਇਸ ਕਾਰਜ ਹਿਤ ਕਮਰ ਕਸੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਲ ਤੇ ਬੁਧ ਬਖਸ਼ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਐਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਤੇਰੇ ਅਰਥ ਲਗਾ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜਹੇ ਕਿਸਮਤ ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ । ਐਸੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਤੇਰਾ ਫੁਰਮਾਣ

‘ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ—ਖੋਨਾ ਸਗਲ ਰੇਣ ਛਾਰੀ’

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਅੰਦਰ ਵਸਿਆ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਹੱਥ ਉਠਾਏ ਸ਼ਨਮੁਖ ਰਹਿ ਕੇ ਨ ਸਰਸ ਲੀਨ ਸ਼ਹੀਦੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ-‘ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਉ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ’

‘ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ—ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਕਾ ਭਲਾ’

ਅਰਦਾਸ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਭ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ

‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ’ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਗਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਹੋ ਚੁਕੀ ਅਰਦਾਸ ਉਤੇ ਰਬ ਸੰਤੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾਈ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਏ ।

20 ਫਰਵਰੀ ਮੁਤਾਬਕ 10 ਫਗਣ ਸਵੇਰੇ ਸਤ ਤੋਂ ਅਠ ਵਜੇ ਤਕ ਇਹ ਸਾਰੇ 130 ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ‘ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ’ ਦੇ ਫੁਰਮਾਣ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਮਹੰਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਹਥੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਜਾਂ ਘਾਇਲ ਹੋ ਡਿਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਖਨੀ ਪਲੇ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਨਦੀ ਵਤ ਵਗੇ ਖੂਨ ਦੇ ਰੇਤਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਜੰਮੀ ਉਸ ਮੈਲ ਨੂੰ ਧੋ ਦਿਤਾ ਜੋ ਮਹੰਤ ਦੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਲਗਾ ਰਖੀ ਹਈ ਸੀ ।

ਘਾਇਲ ਹੋ ਡਿਗੇ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਲਕੜੀ ਦੇ ਫਟਿਆਂ ਉਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਅ ਮਿਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਅਗ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ, ਜਥੇਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਡ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ

ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੋ ਪਿਛੋਂ ਪਹੁੰਚਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਊਢੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਬਲ ਰਹੀ ਆਵੀ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ—ਇਹ ਸਾਰੀ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾ ਦੇ ਸਿਦਕ, ਅਡੋਲਤਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ (non-violence) ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਘਟ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਅਨੇਕ ਗੁਣੀ ਹੋ ਚੁਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਹੋ ਪਾਵਨਾ ਸਿਰ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਅਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਨੇ 130 ਚਕਵਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਧੂਹ ਪਾਈ ਕਿ ਉਹ ਕੰਵਲ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਰਸ ਮਾਨਣ ਆਏ ਭੰਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈ 'ਸੁਖ ਸੰਪਟ ਰਾਸ' ਉਸ ਕੰਵਲ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਮਾ ਗਏ ਅਤੇ

‘ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੈ ਜਲ ਕਾ ਜਲ ਹੂਆ ਰਾਮ

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨੁ ਥੀਆ ਰਾਮ (ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ਪ)

ਇਉਂ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨ ਕੇਵਲ ਰੂਹਾਨੀਅਤ (Spirituality) ਦੇ ਉਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਹੀ ਬਲਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਸਿਖਰ ਦਾ ਭੀ ਪਰਤੀਕ ਹੋ ਅਥਵਾ ਸਿਖੀ ਦਾ ਜਨਮ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਮਝੇ ਹਨ।

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਖ ਦਾ ਵਿਛੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਅਨਭਵ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਹਿਣ ਸੁਣ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਜੁਤਨਾ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਵੱਖ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਕੋਈ ਅਸਚਰਜ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੰਜ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਵੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਮੁਬਾਰਕ ਹਵੇ ਸਾਡੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਸੀਬ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਉਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਣਤੰਤਰੀ

ਵਿਧਾਨ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਰ ਕਲੇਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੱਧ ਸਰੀਰ, ਆਪਣੀ ਅਯੁਧਿਆ ਅਤੇ ਮਥਰਾ ਭੂਮੀ—ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਜਿਥੇ ਉਠਦੀ

੧੯ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ

ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਦੀ ਅਲੌਕਕ ਧੁਣੀ

ਜਥਾ ਬਾਂਗ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤ ਰਾਤ ਟੰਬਦੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ। ਬੀਤੇ 12 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੋਸਾਇਟੀ ਭਰ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਵਾ ਕਰੋੜ ਸਿੱਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੀ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਉਠਦੀ ਹੁਕ ਕਿ 'ਸਾਨੂੰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ,' ਅਣਸੁਣੀ ਅਤੇ ਅਣਗੋਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸਾਡਾ ਇਹ ਵਿਧਾਨਕ ਹੱਕ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਾਡੀ ਗਣਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡਾ ਹਥ ਵਟਾਏ ਅਤੇ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਸਿੱਖ ਜਜ਼ਬਾਤ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੀ ਚਿਤਾਉਣੀ ਸਿੱਖ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਵਲੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਬਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਹੋਏ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹਿਰਦੇ ਅਤਿ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀਵਾਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਸੰਗ ਦਾ ਪਾਸ ਤਕ ਨਹੀਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਤੀਅੰਤ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀ, ਬਲਕਿ ਸੁਨਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਪਾਕ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸੰਗ ਬਾਦ ਹੋਏ ਸ਼ਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤਾ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਭਾਰਤੀ ਵਫਦ ਨਾਲ

ਸਿਧੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ -- ਜਿਸ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਿਖ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਵਫਦ ਵੱਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੱਲੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਜਾਣਾ ਨਿਰਾ ਭਾਰਤੀ ਸਿਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਖਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਪਰਦੇਸੀਂ ਜਾਂ ਵਸੇ ਸਿਖ ਭੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ; ਭਾਵੇਂ ਪਰਦੇਸੀਂ ਵਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਆਉਣ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਦੁਕੱਲੇ ਭੀ ਜਦੋਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁਣ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਿਖ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਯਥਾ ਕੜਕ ਪੂਰਨਮਾਸੀ, ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਚੌਥ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕ੍ਰਮਨਸਾਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਹੌਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ।

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁਪ ਸਾਧ ਰਖਣ, ਸਗੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਭਾਰਤੀ ਵਫਦ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਧਾਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਪਨਾਉਣ ਨੇ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਸੰਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਥੇ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਚਲਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਖਿਆ ਬਲਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸਭਾ ਸੰਸਾਇਟੀ ਨੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਭਾਰਤੀ ਨੀਤੀ ਕੁਝ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਣੀ ਰਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਦੋਹਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਪਾਈ ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਥਾਵਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਕਫ ਬੋਰਡ (Evacuee Property Trust Board) ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜੋ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ਮੰਦਰਾਂ ਮਸਜਦਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨਗੇ । ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ

ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਰਹੀਆਂ ਮਸਜਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਏਥੇ ਇਕ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਚੁੱਕਿ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਸੋਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਆਮ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸਮਿਲਤ ਹੈ। ਇਉਂ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੈਰ ਮੁਸਲਮ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇਕ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਚੁੱਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ Evacuee Property Trust Board) ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ, ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਸਜਦਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਵੇਖ ਭਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਰੱਖੇ ਚੌਕਾਦਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਆਦਿ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਹੋਇਆ ਖਰਚ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਵੇਸਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲੁਕਾਤ ਚੰਗੇਰੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਈਂ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਜੋਲ ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲਾ ਤੇ ਸਿਤਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਟੇਟਸ ਅਮੀਕਾ ਵਿਚ ਜਾਂ ਵਸੇ ਸ੍ਰ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫੁਰੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰੋ ਸ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ

ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਜਿਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕੁਝ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਣੇ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ।

ਸ੍ਰ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਅਜੇਹਾ ਫੁਰਨਾ ਜਾਗਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬੋਝੀ ਦੂਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁਢਲੀ ਸਾਰੀ ਤਾਦੀਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮੇਲਿਆਂ ਮੁਸਾਹਿਦਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਕੂਲ ਬੰਦ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦਾ ਮੌਢੀ ਖਿਲਾੜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਖੇਲਾਂ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਅਤੇ ਜਲੂਸਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਗ ਸੀ। ਇਉਂ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸਿਰ ਨੰਦਨਲ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦਾ ਥਾਉਂ ਮੌਢੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ 1947 ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦੇ ਸਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜੇਲ੍ਹ ਭੀ ਭੋਗਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰ. ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਛੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਪੰਜ ਚੱਕ ਦੂਹੜਕਾਣੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਯਾਦ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਮਿਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਹ ਜ਼ਰਹ ਲੈਂਦਾ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿੱਘਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਉਸ ਦੇ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਖੇਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਕੋਈ ਨਿੱਗਰ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਅੰਦਰ ਵੁਥੇ ਰਹਿਣ ਲਗਾ।

ਆਖਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਤੇ ਕੋਈ ਸਜਣਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਪਰੰਤ ਮਿਤੀ 6 ਜੁਲਾਈ

1976 ਦੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨਾਮ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅੰਦਰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਾਈ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਾਬਤੋ ਅਨਕੂਲ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਮਿਤੀ 17 ਜੁਲਾਈ, 1976 ਨੂੰ ਇਸ਼ੂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੰਤਵ ਸਨ।

(1) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਜਾਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ।

(2) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਹਿ ਰਹੇ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸਿਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

(3) ਪਰਦੇਸੀਂ ਵਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਮੇਲ ਜੋਲ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਬਾਹਮੀ ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੰਗਠਤ ਕਰਨਾ।

(4) ਅਸ਼ੀਕਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤਵ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ' ਦੇ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋਣ, ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ, ਮੇਲ ਜੋਲ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ।

(5) ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੰਤਵਾਂ, ਆਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਕੀਤ ਜਾਂਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਿਖ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿਣਾ।

ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ :

(1) ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ।

(2) ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਇਕ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰ ਸਿੱਖ ਇਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ।

(4) ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਗੈਰ ਸਿਆਸੀ (non-political) ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਉਪਰੰਤ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਉਹ ਕਾਰਜ ਕਰਨੇ ਅਰੰਭੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਬਾਤ ਜਾਂ ਲਿਖ ਪੜ੍ਹ ਇਸ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਉਚ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਿਲਣੀਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅੰਦਰ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਕ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਵਫਦ (delegation) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਵਫਦ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 16 ਅਕਤੂਬਰ, 1979 ਤਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰਿਹਾ । ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਫਦ ਵਲੋਂ ਜੋ ਸੰਖੇਪ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਸ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਏਥੇ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬੀਤੇ 42 ਸਾਲ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ 'ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਦਾਨ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ' ਹੁਣ ਤਕ ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕੇ ।

ਇਹ ਰੀਪੋਰਟ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਧਾਰੇ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ :

ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਨਿਚੋੜ :

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਰਪਰਸਤੀ ਹੇਠ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨਿਵਾਸੀ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਦਰ ਜਨਰਲ ਜ਼ੀਊਲ-ਹੱਕ ਨਾਲ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਅਤੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵਾਬਜ਼ਾਦਾ ਇਫ਼ਤ-ਖ਼ਾਨ ਅਹਿਮਦ ਅਨੁਸਾਰੀ ਮੰਤਰੀ ਰਿਲੀਜ਼ਸ ਐਫੇਅਰਜ਼ ਐਂਡ ਮਾਈਨਾਰਿਟੀਜ਼ ਦੇ ਮਿਤੀ 7 ਤੇ 8 ਜਨਵਰੀ, 1979 ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ :—

1. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਗਏ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵੱਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ।

2. ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

3. ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਹਕੂਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਇਸਲਾਮੀ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਹੈ।

4. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਬੇਕਾਇਦਗੀਆਂ ਖਤਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਅਨੁਕੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਸਹਿਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਡੈਲੀਗੇਟ ਚੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਨਾਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਭੇਜੇ। ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੋਟ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰਲੀ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

19 ਜਨਵਰੀ, 1979 ਨੂੰ ਨਵਾਬਜ਼ਾਦਾ ਅਨੁਸ਼ਾਰੀ ਨੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਬਲਿਕ ਜਲਸੇ ਅੰਦਰ ਅਸਾਮ ਜਾਮਿਆਂ ਮਸਜਦ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਉਕਤ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੀਯਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਪਰੰਤ ਸਦਰ ਜਨਰਲ ਜੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਦੀ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮਿਲਣੀ ਸਮੇਂ, ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਿੱਤ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨਿਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਿੱਤ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਭੇਜਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਉਪਰੰਤ 27 ਅਪਰੈਲ 1979 ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਅੰਦਰ ਨਿਯੁਕਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਐਂਬੈਸੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਮ ਪਤੇ ਲਿਖ ਭੇਜੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ 30 ਅਪਰੈਲ ਦੀ ਹੋਰ ਲਿਖੀ ਚਿਠੀ ਅੰਦਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਐਂਬੈਸੀ ਵਲੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੋ

ਮੰਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਫ ਉੱਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਦਾਅਵਤ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 4 ਮਈ, 1979 ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਰੇ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪਤੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੰਮੇਟੀ ਸ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟੋਹਤਾ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੈਨੇਜਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ।

ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ 1979 ਨੂੰ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਨਿਉ-ਯਾਰਕ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੂੰ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਲਿਖ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਹ ਇਸਲਾਮੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸੀ ਹਿਦਾਇਤ ਕੁਰਾਨ ਮਜੀਦ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੀਆਂ ਇਬਾਦਤਗਾਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਯਾਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ।

ਚੁਨਾਚਿ 12 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਐਂਬੈਸੀ (ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ) ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁੱਜਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ :—

1. ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅਮਰੀਕਾ
2. ਸ: ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਇੰਗਲੈਂਡ
3. ਸ: ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਿੰਗਾਪੁਰ
4. ਸ: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਜਾਪਾਨ
5. ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਤ

ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਲੋਂ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨਕੂਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਇਕ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਝਾੜੂ ਦੀਵੇ ਤੇ ਰਾਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚੋਕੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਹੈ।

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਰਹਿਣ ਦੇ ਜ਼ੋਰਾਨ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ (ਸਕੱਤਰ, ਜਾਇੰਟ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ) ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਵਜ਼ੀਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਦਰ ਜਨਰਲ ਜੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਨਾਲ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਿਲਣੀ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦੁਹਰਾਈ ਗਈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸਿਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤ ਦੇਵੇਗੀ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਵਜ਼ੀਰ ਵਲੋਂ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਦਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਮਸਜਦਾਂ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਚਨ ਬਧ ਹੈ, ਜਿਸ

ਦੇ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਅਹਿਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧਰਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਤਾਂ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਸਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਸਲਾਹ ਤੇ ਸੁਝਾਓ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਅਤੇ 'ਸ਼੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ' ਦੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਜਤਨਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਆਦਿ ਮਾਕੂਲ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਿਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਜਾਣ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇ ਏਥੇ ਯੋਗ ਸੱਜਣ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਦਿ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਾਹਮ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਮਿਥੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ

ਪੂਰਨੀ ਲਿਖੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾਨ ਆਦਿ ਦੇਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਉਸ ਕੰਮ ਹਿੱਤ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰੰਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿ: ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਤੋਂ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਰਕਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਕੂਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਉਕਤ ਵਿਚਾਰ ਸਦਰ ਜੀ ਉਲ-ਹੱਕ ਵਲੋਂ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਇਕ ਨਿਜੀ ਚਿਠੀ ਮਿਤੀ 13.10.79 ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਇਕ ਪੱਤਰ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

1. ਸਰੋ ਦਸਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤ੍ਰੰਬ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੇਰੇ-ਸਾਮ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨਿਯੁਕਤਿਆ ਜਾਵੇ।

(ੳ) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰਲੇ ਛੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ।

(ਅ) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸ਼ਹੀਦ ਗੱਜ ਸਿੰਘਣੀਆ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ।

(ੲ) ਗੁ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ

(ਸ) ਗੁ: ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

- (ਹ) ਗੁ: ਸੱਚਾ ਸੈਦਾ, ਚੂਹੜਕਾਣਾ
 (ਕ) ਗੁ: ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਏਮਨਾਬਾਦ
 (ਖ) ਗੁ: ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੋਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ।
2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਸਾਮ ਕੀਰਤਨ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਰਾਗੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸ਼ਤਮਿਲ ਜੱਥੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣ:
- (ੳ) ਗੁ: ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ।
 (ਅ) ਗੁ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ।
 (ੲ) ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ ।
3. ਉਕਤ ਅੰਕ 2 ਹੇਠ ਦਰਜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਗੀ ਜੱਥੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਜਾਣ ।
4. ਗੁ: ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।
5. ਉਕਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਗੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖੀ ਮੈਂਬਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ, ਇਕ ਅਕਾਊਂਟਸ ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟਾਈਪਿਸਟ ਅਤੇ ਦੋ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਫਰ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰਕਿਆਮ ਲਈ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ।
6. ਉਪਰ ਦਰਜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੇਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਢਿਲਿਆਂ (Relax) ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ

ਕਿ ਹਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਵੀਜ਼ਾ ਸਹਿਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ ।

7. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖ ਮੇਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਰੋਡੀਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਗੁ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਟੀਲੇਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੋਸੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਹਰ ਸੰਗਰਾਮ ਅਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ ਘਟੇ ਘੱਟ ਅੱਧ ਘੰਟੇ ਲਈ ਗੁ: ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਟੀਲੇਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ।

ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਕ ਗੈਰ ਮੁਲਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕਈ ਮੁਆਹਿਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ । ਗੈਰ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਟੱਕਰ ਅਥਵਾ (Confrontation) ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਪਰਦੇਸੀ ਹਕੂਮਤ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਲੈਣ ਦਾ ਇਕੋ ਸਾਧਨ ਮਿਲ ਵਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਥਾ ਵਿਸ਼ੇ ਵੀ ਗੈਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਪਾਸੋਂ ਅਜੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸੰਭਾ ਸਾਧਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਉਪਰ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਸੰਬੰਧਤ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਾਲੇ (Evacuee Property) ਸਬੰਧੀ ਹੋਏ ਲੁਆਹਿਦਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕਈ ਪਧਾਰਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਹੋਏ ਮੁਆਹਿਦਿਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਏਜੰਸੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਜਿਸ ਉਪਰ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੈਜ਼ਲੇਚਰ ਅਤੇ ਸਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹਨ—ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਲਾ ਬਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਉਹ ਮੁਆਹਿਦੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ

ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਾਲੇ ਸਮਝੌਤੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਤ ਸਿੱਧੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੀ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ।

ਸਦਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸ.: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 13 ਅਕਤੂਬਰ 1979 ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿਠੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦਰਾਨ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਉਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ 'ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ' ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਬਾਤੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲ ਬਾਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਏ ਮੁਆਹਿਦਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰਮੀਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਓ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਸਕੇ।

ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਇਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਇਤਹਾਸਕ ਯਾਦਗੀਰੀ ਸਥਾਨ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਤੋਂ ਇਕ ਅਤਿ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਹੈ।

(i) ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ

(ii) ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ Maintenance ਅਤੇ Traditional Sanctity ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਬਤੌਰ ਮਾਨੂਮੈਂਟ (monument) ਦੇਖਭਾਲ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਪਰੰਪਰਾ ਮੁਤਾਬਕ ਮਰਯਾਦਾ ਕੇਵਲ ਸਰਧਾਂਵਾਨ ਸਿੱਖ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੇ ਆਮਦਨਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਅਤੇ ਇਸ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਮਿਤ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਭੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਚਲਦੇ ਹੋਣਾ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਰਸਾਰ, ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਤੇ ਸਤਕਾਰ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖੀ ਸਿੱਖ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤਿਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਹੀ ਸਮਿਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਅਦਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਸਮਿਲਤ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੇ ਹਥ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਹਾਂ ਮਲਕਾਂ ਦੇ ਕੌਮੀ ਅਦਾਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਹਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਹਨ, ਜੋ ਗੱਲ ਵੇਸੇ ਭੀ ਅਨੁਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਯੋਗ ਹੱਲ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਧਾਰਮਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਅਦਾਰੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤ ਹੈ ਕਿ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੰਧੀ ਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਦਰਮੀਮ ਕਰਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬਣੇ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰਤ ਆਵਾਜ਼ (effective say) ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਿਖ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਗੈਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਉਂ ਨ ਲਿਆਉਣੇ ਪੈਣ। ਐਸਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤੇ ਸੰਤੋਸ਼ ਜਨਕ ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਖੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਹੈ, ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਿਰਾਲੀ ਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ (unique) ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ (unique provision) ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਦਰਜ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਦਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਨਰਲ ਜੀ ਉਲ-ਹੱਕ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦਸ ਜਾਂ ਦਸ ਤੋਂ ਵਧ ਸਾਲ ਭਰੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਭੀ ਉਹ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਪਰਥਾਏ ਹੋਈ ਸੰਧੀ ਵਿਚ ਇਸ ਭਾਵ ਦੀ ਧਾਰਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਰਜ ਕਰਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਔਖ ਪਰਤੀਤ ਨ ਹੋਵੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਿਨਿਸਟਰਸ ਨਾਲ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਦਿਤੀ ਰੀਪੋਰਟ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਸ਼ਹਿਯੋਗ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ 22 ਤੋਂ 24 ਅਕਤੂਬਰ ਤਕ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਅਤੇ ਜੋ

ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਉਹ ਜਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਸਨਲ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਸੌਂਪਨਾ ਪਿਆ। ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ 25 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਦਿਲੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਡਿਪਟੀ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਸਾਡੇ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਸਦਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਿਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਇਕ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਲਾਹਕਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਨਿਯੁਕਤਿਆ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰਾਇਆ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸ਼ਤਮਿਲ ਸੀ।

1. ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕਾ
2. ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੁਈਨ ਕੈਸਲਰ ਇੰਗਲੈਂਡ
3. ਸ: ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਫਰੀਕਾ
4. ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਅਤੇ
5. ਡਾਕਟਰ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਉਥੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਹਰ ਗੱਲ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੇਗਾ।

ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਜਾਏ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਅਗਲੇਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਖੋਲੀ ਜਾਏ। ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ 'ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ' ਨਾਮ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ।

1. ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਰਿਟਾਇਰਡ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਪੰਜਾਬ
 2. ਡ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ
 3. ਸ: ਰਾਜਦੇਵ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ ਪਟਿਆਲਾ
 4. ਸ: ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ
 5. ਜਥੇਦਾਰ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਹੰਬ
 6. ਸ: ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਮਨਾ ਨਗਰ ਅਤੇ
 7. ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੈਨੇਜਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ
- ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਇਸ ਬਾਡੀ ਦਾ ਕਨਵੀਨਰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਇਕਤਰਤਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਸਿੰਘ—
ਗੁੰਬੀ ਰਾਗੀ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ।
ਇਸ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤੇ ਅਨੇਕ ਦਰਖਾਸਤ ਆਈਆਂ
ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾ ਚੜ੍ਹ
ਗਿਆ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟਹਰਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ ਅਤੇ ਸਦਰ ਜੀ ਉਲ ਹਕ
ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਿਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਜਮਾਤ ਹੈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ
ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸ ਨਾਲ
ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕੱਲੇ ਦੁਕੱਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਠੀਕ
ਨਹੀਂ। ਸਦਪ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ
ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਜਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਇਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ
ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹਰ ਗੱਲ ਉਸ ਸਰਕਾਰ
ਨੂੰ ਫ਼ੈਰਾਹੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਜੋ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ
ਭਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਲਈ
ਪਾਬੰਦ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ

ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੱਖ ਵੱਖ
 ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੀਤੇ ਪੰਜ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਥਾਪ ਦਿਤੀ ਹੈ
 ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜਾਤੀ ਹੈਸੀਅਤ ਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਛੇਵਾਂ
 ਮੈਂਬਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ
 ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਟੋਰਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ਤਸੱਲੀ ਨ ਹੋਈ ਅਤੇ
 ਉਹ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਗਰਦਆਰਿਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ
 ਪੰਜਾਹ ਆਦਮੀਆਂ (ਗੁੱਥੀ ਰਾਗੀ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ) ਦੇ ਨਾਮ ਪਤੇ ਲਿਖ ਕੇ
 ਭੇਜਣੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸੇਵਾ ਲਈ ਆਈਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
 ਛੁੱਟ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਬਲਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ
 ਸ੍ਰ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸੁਝਾਉ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਨਵੇਂ ਆਦਮੀ ਚੁਣ ਭੇਜਣ
 ਦੀ ਬਜਾਏ ਜ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਟਾਫ਼ ਵਿਚੋਂ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼
 ਆਦਮੀ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸੁਝਾਉ
 ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਆਦਮੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਨਾਮ ਪਤੇ ਲਿਖ ਭੇਜਣ ਲਈ ਬੇਠਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ
 ਕਿ 'ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇੜੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਇਹ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜ
 ਰਹੀ ਹੈ।' ਇਹ ਉਤਰ ਮਿਲਣ ਪਰ ਇਥੇ ਬਣੀ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ
 'ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ' ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨ ਸਮਝੀ
 ਪ੍ਰੰਤੂ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਹ
 ਅਜ ਤਕ ਨ ਭੇਜੇ ਗਏ ਅਤੇ 1979 ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ
 ਵਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਥੇ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ
 ਸੰਭਾਲ ਚਾਲੂ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਭੀ ਜਿਸ 'ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਤੜਪ ਸਮੂਹ ਸਿਖ
 ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਅਮਲੀ ਜਤਨ
 ਨ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਸਿਲਸਲਾ ਇਉਂ
 ਹੀ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਮਾ ਬੀਤਣ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ

ਕੇਵਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਖ ਸੰਸਾਇਟੀ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂ ਵਸੇ ਸਿਖ ਸੰਸਾਇਟੀਆਂ ਯਥਾ 'ਸਿਖ ਸਜਵਿੰਗ ਅਮੀਕਾ ਟਾਪੀਕਾ' (Topeka) ਤੇ 'ਟਰਾਈ ਸਟੇਟ ਸਿਖ ਕਲਚਰਲ ਸੰਸਾਇਟੀ ਮੌਰੋ ਵਿਲੋ (Maurovilla) ਜਾਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਡਾਊਡੇਸਨ' ਜਾਤੀ ਤੌਰ ਜਾਂ ਸਾਝੇ ਮਿਲਵੇਂ ਤੌਰ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਨ। ਅਜੇਹਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਇਕ ਨਿਹਾਇਤ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜੇਹੀ ਸੰਸਾਇਟੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਇਟੀ ਦਾ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਐਸਾ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਰਖਣਾ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਜਤਨ ਜਿਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਵਸੇ ਸਿਖ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਧਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

1979 ਵਿਚ ਭੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ ਉਥੇ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ 50 ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਦਿ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਵੀ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਫਲ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਧਾਨਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਦੀ ਇਹ ਹਉਮੈ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਬਾਲਾ ਬਾਲਾ ਨੇ ਹੋਵੇ, ਹੀ ਸੀ ਵਰਨਾ ਅਗਰ ਉਹ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਪੰਜਾਹ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤਦੋਂ ਭੇਜ ਦੇਂਦੀ ਤਾਂ ਅਜ ਇਹ ਹਾਲਤ ਨ ਹੋਂਦੀ ਅਤੇ ਅਜ ਦੋਬਾਰਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਨ ਹੋਂਦੀ। ਪਰ ਬੀਤਿਆਂ ਸਮਾਂ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਹੁਣ ਭੀ U.S.A. ਆਦਿ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖ ਸੰਸਾਇਟੀਆਂ ਹੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਵੇਂ ਤੌਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਐਂਬੈਸੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਉਥੇ ਸਿਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ

ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ 1979 ਵਿਚ ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਮੁੜ
ਫੇੜਨੀ ਅਤੇ ਉਕਤ ਜ਼ਿਕਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਾਉਣਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ
ਚੋਗੇਰਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਤਤਕਾਲ ਅਮਲ ਕਰਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ

ਸਕੱਤਰ

ਸ਼ੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ

★ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹੋ

★ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੋ

★ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖੋ

ਟਰੈਕਟ ਨੰਬਰ 356 ਲਈ ਸਹਾਇਕ

- 1 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪਟਿਆਲਾ ।
- 2 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪੀਰੂ ਮਨੂਰ ਕੋਦੀਨ
- 3 ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੇਂਦਰ ਹੁਸ਼ੀਆਰਪੁਰ
- 4 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਬੀਕਾਨੇਰ
- 5 ਬਾਬਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਟ੍ਰਸਟ ਵੈਸਟ ਪਟੇਲ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
- 6 ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਗਰਾਓ
- 7 ਸ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅੰਡ ਸਨਜ਼ ਜਗਰਾਓ
- 8 ਗਿਆਨੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰਾਨੀ ਜੋਤਿ ਆਰਟ ਪ੍ਰੈਸ, ਜਗਰਾਓ
- 9 ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਰ ਨਵੀਂ ਬਸਤੀ ਜਗਰਾਓ
10. ਸ. ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਮੋਤੀ ਨਗਰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
11. ਸ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਉ ਪ੍ਰੈਸ ਨਗਰ ਲੁਧਿਆਣਾ
12. ਬੀਬੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੋਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸ੍ਰ. ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਿਨੀਪੈਗ, ਕੋਨੇਡਾ
13. ਸ. ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਮੋਤੀ ਨਗਰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
14. ਸ. ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਹਾਰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
15. ਸ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਆਮਤਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਬੁਰਦਵਾਨ W.B.
16. ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਇੰਡੀਅਨ ਆਟੋਮੋਬਾਇਲਜ਼ ਕੁਰਨੂਲ A.P.
17. ਕੰਪਨ ਹਰਜੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦ ਨਗਰ ਡੇਹਰਾਦੂਨ
18. ਸ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਹਾਭਾ ਨਗਰ ਲੁਧਿਆਣਾ
19. ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਟਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਪਟਿਆਲਾ
1. ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ਮੋਢ 10 ਰੁਪਏ ਇਲਾਵਾ ਡਾਕ ਖਰਚ
2. ਵਰਿਆਮ ਇਕੋਲਾ... ਦੁਬੀ ਛਾਪ 15 ਰੁਪਏ ।
3. ਕਿਉਂ ਕੀਤ ਵੇਸਰ 10 ਰੁਪਏ
4. ਸਿੱਖ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ 7-50 ਰੁਪਏ
5. ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝਬਰ 15 ਰੁਪਏ
6. ਗੁਪਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ 1970-25 4 ਰੁਪਏ
- ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਭਾਨਾ ਚੰਦਾ 20/- ਇਕ ਵੇਰ ਜੀਵਨ ਪਰਯੰਤ ਚੰਦਾ 150/-
- ਪੜ੍ਹੇ ਸਾ ਲਈ ਸ ਦਿੱਤੀ ਡਾਕ 300/- ਰੁਪਏ ਹਵਾਈ ਡਾਕ 500/- ਰੁਪਏ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ	ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ	ਛਾਪਕ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਯੋਗ ਮਿਸ਼ਨ	ਸਦੀ 1989	ਐਨਸਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼,
ਪਟਿਆਲਾ		ਪਟਿਆਲਾ ।